

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21.08.2003, sp. zn. 29 Odo 176/2001, ECLI:CZ:NS:2003:29.ODO.176.2001.1

Číslo: 84/2004

Právní věta: Z působnosti ustanovení § 27 odst. 5, věty první, zákona č. 328/1991 Sb. ve znění pozdějších předpisů, byli podle § 27 odst. 5, věty druhé, uvedeného zákona v době od 1. dubna 1998 do 30. dubna 2000 vyloučeni i ručitelé z bankovní záruky (§ 313 a násl. obch. zák.).

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 21.08.2003

Spisová značka: 29 Odo 176/2001

Číslo rozhodnutí: 84

Číslo sešitu: 9-10

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Konkurs

Předpisy: § 27 odst. 5 předpisu č. 328/1991Sb.
§ 313 předpisu č. 513/1991Sb.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

K r a j s k ý o b c h o d n í s o u d v P r a z e rozsudkem ze dne 23. 6. 1999 uložil žalované zaplatit žalobci (jímž tehdy byl JUDr. J. P.) do konkursní podstaty úpadkyně K., a. s., do tří dnů od právní moci rozsudku částku 824 334 Kč. Soud měl po provedeném dokazování za rozhodující pro výsledek sporu posouzení otázky, zda žalobce je oprávněn požadovat plnění z bankovní záruky do konkursní podstaty úpadkyně, tedy výklad ustanovení § 27 odst. 5 zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání (dále též jen „ZKV“), se zřetelem k jeho novele provedené zákonem č. 12/1998 Sb. Tím, že žalobce uplatnil požadavek na plnění z bankovní záruky do konkursní podstaty úpadkyně dne 29. 12. 1997 a dne 19. 1. 1998, to jest před novelou citovaného ustanovení provedenou zákonem č. 12/1998 Sb., postupoval v souladu s tehdy platným zněním § 27 odst. 5 ZKV. Jelikož dle článku II. bodu 1. zákona č. 12/1998 Sb. právní účinky úkonů, které nastaly před vydáním tohoto zákona, zůstávají zachovány, vyplývá odtud povinnost žalované uhradit žalovanou částku do konkursní podstaty. Proto soud žalobě vyhověl.

K odvolání žalované V r c h n í s o u d v P r a z e – vycházejí ze stejného skutkového základu – rozsudkem ze dne 30. 10. 2000 potvrdil rozsudek soudu prvního stupně. Odvolací soud se neztotožnil s úvahou soudu prvního stupně, že právním úkonem, jehož účinky by dle článku II bodu 1 zákona č. 12/1998 Sb. měly zůstat zachovány, je výzva správce konkursní podstaty, aby žalovaná plnila ve prospěch podstaty. Důvodem k plnění do konkursní podstaty je samo konkursní řízení, takže na danou věc bylo nutno užít zákon o konkursu a vyrovnání ve znění zákona č. 12/1998 Sb., neboť již

žaloba byla podána za účinnosti této novely a za její platnosti bylo rovněž rozhodnuto napadeným rozsudkem. Na tomto základě se úvahy odvolacího soudu soustředily na řešení otázky, zda vyloučením ručení z režimu ustanovení § 27 odst. 5 ZKV bylo jeho uplatnění vyloučeno i pro bankovní záruku. Bankovní záruka – pokračoval odvolací soud – má sice četné společné rysy s obecným ručením a jistě nikoliv náhodou ustanovení § 322 odst. 1 obch. zák. na ručení odkazuje ohledně úpravy některých otázek souvisejících s bankovní zárukou, avšak vykazuje i četné odchylky. Oproti ručení je to především velmi omezená akcesorita a subsidiarita, když závazky z bankovní záruky jsou charakteristické svou abstraktností. Jde rovněž o rozsah a podmínky plnění, které jsou u ručení dány zákonem a u bankovní záruky záruční listinou, tedy stanovené zajišťujícím dlužníkem samotným. Nelze přehlédnout ani separátní úpravu ručení a bankovní záruky, takže nejde o instituty zcela totožné, byť jsou si velmi blízké. Výlukou vztahující se k ručení tudíž nelze vztáhnout k bankovní záruce; podpůrně lze přitom poukázat i na novelu zákona o konkursu a vyrovnání provedenou zákonem č. 105/2000 Sb., kterým byla z citovaného ustanovení bankovní záruka vyloučena výslovně. Odtud odvolací soud uzavřel, že i za platnosti zákona č. 12/1998 Sb. měla žalovaná povinnost plnit do konkursní podstaty a plnila-li jinak, pak se své povinnosti nezprostila.

Jelikož odvolací soud v otázce, zda ručení podle § 27 odst. 5 ZKV ve znění zákona č. 94/1996 Sb. zahrnuje též bankovní záruku, a v otázce, zda výzva správce konkursní podstaty osobě, která zajišťuje pohledávky za úpadcem, je právním úkonem ve smyslu článku II. zákona č. 12/1998 Sb., přisuzoval svému rozhodnutí po právní stránce zásadní význam, připustil proti němu v tomto rozsahu dovolání (v odstavci III. bodech 1. a 2. výroku rozsudku).

Žalovaná podala proti rozsudku odvolacího soudu včas dovolání, namítajíc, že v intencích § 241 odst. 3 písm. d) o. s. ř. spočívá na nesprávném právním posouzení věci. Dovolatelka – odkazujíc na obsah ustanovení § 306 odst. 1 obch. zák. – usuzuje, že zákon o konkursu a vyrovnání je sice ve vztahu k obchodnímu zákoníku zákonem zvláštním, že však právě prohlášení konkursu na majetek dlužníka dává věřiteli (beneficientovi z bankovní záruky) právo domáhat se splnění závazku na ručiteli a že plněním ve prospěch konkursní podstaty se dovolatelka svého závazku zprostit nemůže. Ustanovení § 27 odst. 5 ZKV ve znění před novelou provedenou zákonem č. 12/1998 Sb. bylo podle dovolatelky v rozporu s právním řádem České republiky, neboť jeho doslovná aplikace by vedla k tomu, že v případě prohlášení konkursu na majetek dlužníka by ručitel byl povinen ke dvojímu plnění z téhož důvodu (ručení) – k plnění věřiteli i do konkursní podstaty. Podle dovolatelky si zákonodárce tuto skutečnost uvědomil a napravil ji právě novelou, kterou z povinnosti plnění do konkursní podstaty vyloučil ručitele. Tomu, že bankovní záruka je zvláštním druhem ručení, nasvědčuje ustanovení § 322 odst. 1 obch. zák. přičemž o tom, že „bankovní záruka je zvláštní druh ručení,“ se hovoří rovněž v díle Štenglová, I. – Plíva, S. – Tomsa, M. a kol.: Obchodní zákoník. Komentář. 4. vydání. Praha, C. H. Beck 1996, str. 457. V díle Zoulík, F.: Zákon o konkursu a vyrovnání. Komentář. 3. vydání. Praha, C. H. Beck 1998 (str. 156) se pak uvádí, že: „Ručení je výslovně vyňato z režimu ustanovení § 27 odst. 5, a to ve všech svých formách (tedy včetně bankovní záruky), neboť zákon zde zvolil obecný termín, který pokrývá i zvláštní případy. Důvodem k tomu je, že při ručení vzniká přímý vztah mezi ručitelem a věřitelem (a to i při těch případech ručení, kdy ručitelovo plnění je závislé na určitém chování dlužníka; dlužník do tohoto vztahu vstupuje až v případě, že ručitel plnil místo něho. Za těchto okolností má věřitel nárok na plnění vůči ručiteli (při splnění určitých podmínek) a může jej nepochybně uplatnit i v konkursu, protože § 14 ZKV o účincích prohlášení konkursu se tohoto vztahu nedotýká. Pokud by vedle toho měl platit i § 27 odst. 5 (tj. povinnost správce vymáhat plnění ve prospěch podstaty), byl by ručitel vystaven tomu, že by byl povinen plnit vlastně dvakrát, jednou věřiteli a podruhé do podstaty, přičemž jako svou konkursní pohledávku by mohl uplatnit jen jednu z nich.“

Podle dovolatelky je z uvedeného zřejmé, že ručení dle § 27 odst. 5 ZKV ve znění zákona č. 12/1998 Sb. zahrnuje i bankovní záruku. Jinak dovolatelka (shodně s odvolacím soudem) interpretuje

ustanovení článku II. bodu 1. zákona č. 12/1998 Sb. tím způsobem, že s výzvou správce konkursní podstaty zákon žádné účinky nespojuje. Jestliže tedy byla žaloba podána po 1. 4. 1998, je zapotřebí věc posuzovat podle zákona č. 12/1998 Sb., takže dovolatelka – se zřetelem k vysloveným úvahám – již neměla povinnost plnit do konkursní podstaty. Soud se podle dovolatelky rovněž nevypořádal se skutečností, že dovolatelka již před podáním žaloby závazek vůči beneficentovi z bankovní záruky splnila, čímž tento zanikl. Proto dovolatelka požaduje, aby Nejvyšší soud napadený rozsudek zrušil a věc vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení.

Podle bodu 17., hlavy první, části dvanácté, zákona č. 30/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, dovolání proti rozhodnutím odvolacího soudu vydaným přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona se projednají a rozhodnou podle dosavadních právních předpisů (to jest podle občanského soudního řádu ve znění účinném před 1. 1. 2001). O takový případ jde i v této věci.

V průběhu dovolacího řízení byl dosavadní žalobce (správce konkursní podstaty úpadkyně JUDr. J. P.) zproštěn funkce (usnesením Městského soudu v Praze ze dne 25. 10. 2001) a novou správkyň konkursní podstaty úpadkyně byla s účinností od 16. 11. 2001 ustanovena JUDr. J. V., se kterou dovolací soud z tohoto důvodu dále jednal jako se žalobkyní.

Dovolání je přípustné podle § 239 odst. 1 o. s. ř.

Vady řízení, k nimž dovolací soud přihlíží z úřední povinnosti (§ 242 odst. 3 o. s. ř.), nejsou dovoláním namítány a nepodávají se ani z obsahu spisu; úkolem Nejvyššího soudu tedy bylo zhodnotit správnost právního posouzení věci odvolacím soudem v otázkách, pro jejichž řešení odvolací soud dovolání výslovně připustil výrokem rozsudku (srov. nálezn Ústavního soudu z 20. 2. 1997, sp. zn. [III ÚS 253/96](#), otištěný v příloze sešitu č. 7, ročníku 1997, Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek), za samozřejmého předpokladu, že dovolatelka proti jejich řešení dovoláním také brojí.

Právní posouzení věci je obecně nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

Nejvyšší soud především uvádí, že zodpovězení otázky předkládané dovolacímu soudu k řešení v odstavci III. bodu 2. výroku rozsudku odvolacího soudu (to jest otázky, zda výzva správce konkursní podstaty osobě, která zajišťuje pohledávky za úpadcem, je právním úkonem ve smyslu článku II. zákona č. 12/1998 Sb.) je pro výsledek dovolacího řízení samo o sobě zcela bez významu, jelikož odvolací soud ji – na rozdíl od soudu prvního stupně – zodpověděl ku prospěchu dovolatelky, jež logicky nemá důvod ji zpochybnit a ani tak v dovolání nečiní (naopak tomuto závěru odvolacího soudu výslovně přitaká).

Podstatné je ovšem řešení další z předkládaných otázek (popsané v odstavci III. bodu 1. výroku rozsudku odvolacího soudu), které dovolatelka v dovolání napadá, byť s připomínkou, že rozhodný je výklad ustanovení § 27 odst. 5 ZKV ve znění zákona č. 12/1998 Sb., a nikoliv – jak se podává ze zadání odvolacího soudu – výklad ustanovení § 27 odst. 5 ZKV ve znění zákona č. 94/1996 Sb. Tato námitka má po formální stránce dozajista své opodstatnění, nicméně i způsob, jakým odvolací soud otázku formuloval, umožňuje Nejvyššímu soudu vyslovit se k dovolatelčiným argumentům, neboť napadené rozhodnutí ve své podstatě spočívá na posouzení, zda ustanovení § 27 odst. 5 ZKV ve znění zákona č. 94/1996 Sb. doznalo (ve vazbě na institut bankovní záruky) změn po novele provedené zákonem č. 12/1998 Sb.

Dovolání je důvodné.

N e j v y š š í s o u d zrušil rozhodnutí soudů obou stupňů a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

Z odůvodnění:

S přihlédnutím k formulaci právní otázky předkládané Nejvyššímu soudu k řešení je pro další úvahy Nejvyššího soudu rozhodný především výklad zákona o konkursu a vyrovnání ve znění zákonů č. 122/1993 Sb., č. 42/1994 Sb., č. 74/1994 Sb., č. 117/1994 Sb., č. 156/1994 Sb., č. 224/1994 Sb., č. 84/1995 Sb. a č. 94/1996 Sb., č. 151/1997 Sb. a č. 12/1998 Sb.

Podle ustanovení § 27 odst. 5 ZKV ve znění účinném před 1. 4. 1998 platilo, že od osob, které zajišťují pohledávky vůči úpadci (ručitelé, osobně ručící společníci apod.), si správce vyžádá a vymáhá plnění ve prospěch podstaty; jakmile je toto plnění poskytnuto, stane se pohledávka této osoby pohledávkou v konkursu, aniž by bylo třeba ji přihlásit.

Od 1. 4. 1998, kdy nabyl účinnosti zákon č. 12/1998 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, ve znění pozdějších předpisů, pak platilo ustanovení § 27 odst. 5 v novém znění, podle kterého od osob, které zajišťují pohledávky vůči úpadci, si správce vyžádá a vymáhá plnění ve prospěch podstaty; jakmile je toto plnění poskytnuto, stane se pohledávka této osoby pohledávkou v konkursu, aniž by bylo třeba ji přihlásit. Ustanovení tohoto odstavce neplatí, jde-li o ručitele.

V této podobě platilo ustanovení § 27 odst. 5 ZKV až do 1. 5. 2000, kdy nabyl účinnosti zákon č. 105/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, ve znění pozdějších předpisů. Ten opět nahradil dikci § 27 odst. 5 ZKV novým zněním, podle něž osoby, jejichž věci, práva nebo pohledávky zajišťují pohledávky (§ 28) vůči úpadci, správce vyzve, aby do 30 dnů vyplaty ve prospěch konkursní podstaty zajištěné pohledávky nebo aby ve stejné lhůtě složily cenu věci, práva nebo pohledávky, jimiž je pohledávka zajištěna. Nevyplatí-li uvedené osoby zajištěnou pohledávku nebo nesloží-li cenu věci, práva nebo pohledávky, zapíše správce věc, právo nebo pohledávku do soupisu podstaty (§ 18). Věci, které zajišťují pohledávky oddělených věřitelů, lze zpeněžit jen jejich prodejem způsobem upraveným v ustanoveních o výkonu rozhodnutí soudem. Ustanovení tohoto odstavce neplatí, jde-li o ručitele včetně bankovní záruky a zvláštních případů ručení (např. směnečné rukojemství, záruky poskytnuté věřitelem na zajištění celního dluhu).

Ustanovení § 313 obch. zák. určuje, že bankovní záruka vzniká písemným prohlášením banky v záruční listině, že uspokojí věřitele do výše určité peněžní částky podle obsahu záruční listiny, jestliže určitá třetí osoba (dlužník) nesplní určitý závazek nebo budou splněny jiné podmínky stanovené v záruční listině.

Podle ustanovení § 322 odst. 1 obch. zák. na bankovní záruku se použijí jinak přiměřeně ustanovení o ručení.

Z citovaných ustanovení především vyplývá, že zatímco před 1. 4. 1998 nebylo pochyb o tom, že úprava vynucující na osobách, které zajišťovaly pohledávky vůči úpadci, aby – se solučními účinky vůči úpadcovým věřitelům – poskytly toto zajištění do konkursní podstaty, se vztahovala i na zajištění z bankovní záruky, v době od 1. 4. 1998 do 1. 5. 2000 panovala o uvedeném v soudní praxi nejistota. Argumenty, jež byly snášeny na podporu závěru, podle kterého výluka z působnosti ustanovení § 27 odst. 5 ZKV, vztahující se výslovně na „ručitele“, neplatí pro bankovní záruku, výstižně shrnul ve svém rozhodnutí odvolací soud. Příkladem opačného přístupu pak může být např. právě dílo F. Zoulíka, citované v dovolání.

Podle přesvědčení Nejvyššího soudu při všech významných odchylkách, jež plynou z ustanovení §

313 a násl. obch. zák. a jimiž se bankovní záruka odlišuje od institutu ručení upraveného především v obchodním zákoníku a v občanském zákoníku (ručitelem musí být vždy jen banka, banka je povinna k výzvě věřitele plnit, aniž by předtím musel být vyzván dlužník, závazky ze záruční listiny jsou zásadně samostatně převoditelné, bankovní záruka je zásadně úplatná), a na jejichž základě lze uzavřít, že se zde – v porovnání s ručením – neprosazuje princip akcesority a subsidiarity zajišťovacího závazku, je bankovní záruka svou podstatou (v širším slova smyslu) zvláštním druhem ručení. Účel tohoto zajišťovacího institutu je shodný s účelem institutu ručení, přičemž Nejvyšší soud neshledal oporu pro postup, na jehož základě by při výkladu ustanovení § 27 odst. 5 ZKV ve znění účinném od 1. 4. 1998 do 30. 4. 2000 bylo možné odůvodnit rozdílné zacházení mezi ručitelem obecným a ručitelem zvláštním (bankou). Skutečnost, že banka poskytuje bankovní záruku za úplatu, dostatečným ospravedlněním odlišného zacházení není, neboť tento fakt je kompenzován právě zásadním omezením ručitelských námitek banky.

Jestliže tedy poslední věta ustanovení § 27 odst. 5 ZKV v době od 1. 4. 1998 do 30. 4. 2000 vylučovala ručitele z povinnosti poskytnout plnění, kterým zajišťovali pohledávky vůči úpadci, vztahovala se tato úprava vedle ručitelských závazků podle občanského a obchodního zákoníku a např. směnečného rukojemství podle zákona č. 191/1950 Sb. (zákon směnečný a šekový) také na ručitele z bankovní záruky ve smyslu ustanovení § 313 a násl. obch. zák.

Pro úplnost se dodává, že pozdější novelizace uvedeného ustanovení zákonem č. 105/2000 Sb., již odvolací soud užil na podporu svých tezí, by stejně tak mohla sloužit ke zdůvodnění závěru formulovaného Nejvyšším soudem. Dikce poslední věty ustanovení § 27 odst. 5 ZKV ve znění účinném od 1. 5. 2000 („Ustanovení tohoto odstavce neplatí, jde-li o ručitele včetně bankovní záruky a zvláštních případů ručení /např. směnečné rukojemství, záruky poskytnuté věřitelem na zajištění celního dluhu/.“) totiž vybízí k úvaze, že pojednával-li zákon o konkursu a vyrovnání o „ručitelích“ i dříve (před 1. 5. 2000), měli být součástí tohoto pojmu též („včetně“) ručitelé z bankovní záruky.

Dovolací důvod dle § 241 odst. 3 písm. d) o. s. ř. byl tudíž uplatněn právem. Nejvyšší soud proto, aniž nařizoval jednání (§ 243a odst. 1, věta první, o. s. ř.), napadený rozsudek zrušil. Jelikož důvody, pro které bylo zrušeno rozhodnutí odvolacího soudu, platí i na rozhodnutí soudu prvního stupně, zrušil Nejvyšší soud i je a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení (§ 243b odst. 1, 2 a 5 o. s. ř.).